

BẢN CHẤT KHOA HỌC VÀ CÁCH MẠNG LÀ CỘI NGUỒN SỨC SỐNG CỦA CHỦ NGHĨA MÁC - LÊNIN

NATURE OF SCIENCE AND REVOLUTION - THE FOUNDATION AND ORIGIN OF MAXISM-LENINISM

TRẦN NGỌC ANH

Trường đại học Kinh tế, Đại học Đà Nẵng

TÓM TẮT

Sự thăng trầm của chủ nghĩa xã hội hiện thực trong thế kỷ XX gắn liền với sự vận dụng sáng tạo hay giáo điều chủ nghĩa Mác-Lênin trong thực tiễn cách mạng mỗi nước. Thực tiễn ngày càng chứng tỏ rằng, bản chất khoa học và cách mạng là cội nguồn sức sống của chủ nghĩa Mác-Lênin, của chủ nghĩa xã hội hiện thực. Sự phát triển của chủ nghĩa xã hội trong thế kỷ XXI ở Việt Nam đòi hỏi quán triệt và vận dụng sáng tạo hơn nữa bản chất khoa học và cách mạng của chủ nghĩa Mác-Lênin trong thời kỳ đổi mới hiện nay.

ABSTRACT

The changes of the Scientific Socialism in 20th Century go together with the creative or dogmatic implementation of Maxism-Leninism into the real case of each country. This fact indicates that nature of science and revolution is the foundation and origin of Maxism-Leninism and socialism. The development of socialism in 21st century in Vietnam needs to be grasped thoroughly and implemented creatively the nature of science and revolution of Maxism-Leninism in the current age of renovation.

1. Đặt vấn đề

Học thuyết khoa học và cách mạng của chủ nghĩa Mác - Lênin ra đời trên cơ sở kế thừa một cách có phê phán những thành tựu của tư duy nhân loại mà trực tiếp nhất là triết học cổ điển Đức, kinh tế chính trị cổ điển Anh và chủ nghĩa xã hội không tưởng Pháp, đồng thời khái quát những thành tựu mới nhất của khoa học đương thời của thực tiễn lịch sử nhân loại. Chủ nghĩa Mác - Lênin ra đời như một tất yếu lịch sử không những vì nó là sự phản ánh thực tiễn xã hội mà còn là sự phát triển hợp logic của lịch sử tư tưởng nhân loại. Bản chất khoa học của chủ nghĩa Mác - Lênin không chỉ thể hiện ở hệ thống quy luật chung nhất của thế giới mà nó phản ánh mà còn thể hiện ở chức năng thế giới quan và phương pháp luận khoa học trong mọi hoạt động nhận thức và hoạt động thực tiễn của con người. Rõ ràng, chủ nghĩa Mác - Lênin đã đem lại cho khoa học hiện đại một phương pháp luận đúng đắn trong việc xem xét lý giải bản thân sự phát triển của mình. Đó là chức năng luận chứng và giải thích khoa học, chức năng tổng hợp tri thức, định hướng và tiên đoán khoa học. Là một học thuyết khoa học lý luận - đỉnh cao của trí tuệ loài người, chủ nghĩa Mác - Lênin đem lại cơ sở khoa học đúng đắn cho việc luận

chúng và giải thích những hiện tượng của đời sống xã hội và quá trình lịch sử, nhất là cho việc cải tạo thế giới hiện thực. Đúng như Các Mác đã từng khẳng định: “Các nhà triết học đã chỉ giải thích thế giới bằng nhiều cách khác nhau, song vấn đề là cải tạo thế giới” [1]. Bởi thế, bản chất khoa học thống nhất về cơ bản với bản chất cách mạng trong chủ nghĩa Mác - Lênin. Với bản chất khoa học và cách mạng, chủ nghĩa Mác - Lênin đem lại cho chúng ta quan điểm khách quan, toàn diện, lịch sử - cụ thể, quan điểm phát triển và thực tiễn trong hoạt động nhận thức và hoạt động thực tiễn.

Bất chấp thực tiễn thăng trầm của thời đại, chúng ta vẫn có thể khẳng định rằng: trong thời đại ngày nay, học thuyết Mác - Lênin, với những luận điểm, quan điểm và tư tưởng cơ bản thực sự khoa học và cách mạng vẫn giữ nguyên giá trị, vẫn là lý tưởng cao đẹp nhất của loài người, là cách thức thay đổi và cải tạo thế giới vì mục tiêu giải phóng con người, giải phóng xã hội.

2. Về mối quan hệ giữa tính khoa học và tính cách mạng trong chủ nghĩa Mác-Lênin

Bản chất khoa học và cách mạng của chủ nghĩa Mác - Lênin luôn thống nhất với nhau trong nội tại của học thuyết. Đó là điều lâu nay chúng ta mặc nhiên thừa nhận và không có gì phải bàn luận. Tuy nhiên theo chúng tôi, thuộc tính khoa học và cách mạng thống nhất biện chứng với nhau nhưng không đồng nhất với nhau. Vậy chúng quan hệ với nhau như thế nào, xét cả về phương diện lý luận và hoạt động thực tiễn?

Trước hết, về mặt lý luận, điều dễ nhận thấy, do bản chất của học thuyết cho nên tính khoa học và tính cách mạng luôn luôn gắn bó chặt chẽ với nhau, tồn tại không tách rời nhau. Khi khẳng định bản chất khoa học và cách mạng (không nói bản chất cách mạng và khoa học) của chủ nghĩa Mác - Lênin, tức là ta đã mặc nhiên thừa nhận thuộc tính khoa học là cơ sở cho thuộc tính cách mạng, chứ không phải ngược lại. Vậy là đã rõ. Trong mối quan hệ biện chứng giữa tính khoa học và tính cách mạng của chủ nghĩa Mác - Lênin thì tính khoa học đóng vai trò cơ sở của tính cách mạng, đảm bảo cho tính cách mạng gắn liền với sự sáng tạo và khả năng hiện thực hóa. Ở chiều ngược lại, tính cách mạng tạo nên sức sống của tính khoa học, và làm cho vai trò hướng dẫn, soi đường của tri thức khoa học đi vào thực tiễn. Như vậy, nếu tính cách mạng tách rời tính khoa học sẽ là sự rời bỏ gốc rễ của chính nó và tất yếu sẽ dẫn đến những sai lầm, với những hậu quả tiêu cực khó lường trong hoạt động thực tiễn. Ngược lại, nếu tính khoa học không gắn liền với tính cách mạng thì bản thân sự tồn tại của học thuyết khoa học sẽ mất ý nghĩa, lý luận khoa học sẽ đứng trước nguy cơ trở thành lý thuyết suông, giáo điều, kinh viện.

Xét về phương diện hoạt động thực tiễn, chúng ta thấy mối quan hệ giữa tính khoa học và tính cách mạng trở nên phức tạp hơn rất nhiều. Chúng ta thường quan niệm tính khoa học chủ yếu gắn với hoạt động nhận thức, còn tính cách mạng lại gắn nhiều hơn với hoạt động thực tiễn. Điều đó, có lẽ đúng về cơ bản. Vì vậy,

nhệm vụ của tư duy lý luận là làm rõ “lịch sử, như nó đã diễn ra từ trước tới nay, diễn ra giống như một quá trình tự nhiên và về thực chất phục tùng những quy luật vận động như nhau” [2]. Còn hoạt động thực tiễn có tính cách mạng phải trên cơ sở nhận thức đúng đắn rằng: “một xã hội ngay cả khi đã phát hiện được quy luật tự nhiên của sự vận động của nó,... cũng không thể nào nhảy qua các giai đoạn phát triển tự nhiên hay dùng sắc lệnh để xóa bỏ những giai đoạn đó” [3]. Tất nhiên trong thực tiễn vẫn thường xuất hiện những hành động cách mạng mà không dựa trên cơ sở khoa học mà chúng ta thường giải thích là do nhiệt tình cách mạng thái quá. Điều đáng quan tâm theo chúng tôi là trong hoạt động thực tiễn vận dụng chủ nghĩa Mác - Lênin, chúng ta thường có khuynh hướng tách rời giữa tính cách mạng với tính khoa học và nguy hại hơn là khuynh hướng đề cao tính cách mạng mà coi nhẹ tính khoa học. Thực tiễn quá trình cách mạng ở Việt Nam cũng như ở nhiều nước xã hội chủ nghĩa trước đây cho thấy, những người cách mạng thường hay phạm phải sai lầm tả khuynh hơn là hữu khuynh, là một minh chứng cho điều đó.

Những sai lầm của cách mạng, cả tả khuynh và hữu khuynh đều bắt nguồn từ rất nhiều nguyên nhân, trong đó có nguyên nhân quan trọng là do chúng ta chưa thật sự coi trọng tính khoa học của chủ nghĩa Mác - Lênin trong hoạt động thực tiễn. Đó cũng là biểu hiện sự tách rời trong thực tiễn giữa tính cách mạng với tính khoa học. Điều đã rõ ràng là, bản chất khoa học và cách mạng là cội nguồn sức sống của chủ nghĩa Mác - Lênin, sự thống nhất biện chứng giữa tính khoa học với tính cách mạng trong hoạt động thực tiễn là cội nguồn thắng lợi của các cuộc đấu tranh cách mạng, các hoạt động cải biến cách mạng.

3. Vấn đề phát triển sáng tạo tính khoa học và cách mạng của chủ nghĩa Mác - Lênin trong tình hình hiện nay

Có không ít những vấn đề đặt ra trước sự phát triển sáng tạo bản chất khoa học và cách mạng của chủ nghĩa Mác - Lênin trong tình hình hiện nay. Chúng ta đều biết học thuyết Mác - Lênin là một học thuyết mở. Bản thân những người sáng lập ra chủ nghĩa Mác - Lênin đã khẳng định rõ: học thuyết của các ông không phải là giáo điều mà sẽ liên tục phát triển cùng với sự phát triển của thực tiễn. Cách đặt vấn đề của Lênin và Hồ Chí Minh trong phát triển học thuyết Mác cho chúng ta một hình mẫu có ý nghĩa phương pháp luận. Lênin đã khẳng định: “Chúng ta không hề coi lý luận của Mác như là một cái gì xong xuôi hẳn, hoặc bất khả xâm phạm; trái lại, chúng ta tin rằng lý luận đó chỉ đặt nền móng của một môn khoa học mà những người xã hội chủ nghĩa cần phải phát triển hơn nữa về mọi mặt, nếu họ không muốn trở thành lạc hậu đối với cuộc sống” [6]. Tiếp nối tinh thần của Lênin, Hồ Chí Minh, từ rất sớm đã nêu ra vấn đề cần bổ sung “cơ sở lịch sử” của chủ nghĩa Mác bằng cách đưa thêm vào những tư liệu mà ở thời kỳ đó, Mác không thể có được. Hồ Chí Minh đã chỉ rõ: “Mác đã xây dựng học thuyết của mình trên một triết lý nhất định của lịch sử, nhưng lịch sử nào? Lịch sử châu Âu. Mà châu Âu là gì? Đó chưa phải là toàn thể nhân loại” [7]. Từ đó, Người yêu cầu

“xem xét lại chủ nghĩa Mác về cơ sở lịch sử của nó, củng cố nó bằng dân tộc học phương Đông” [8].

Thực tiễn xây dựng chủ nghĩa xã hội luôn làm nảy sinh hàng loạt vấn đề cần được giải đáp về mặt lý luận mà không có sẵn lời đáp trong di sản lý luận của các nhà kinh điển. Đương nhiên, đây là một sự nghiệp lớn đồng thời cũng là một nhiệm vụ lớn lao đầy khó khăn phức tạp. Qua bước đầu nghiên cứu, chúng tôi xin nêu ra một số vấn đề đặt ra hiện nay để cùng trao đổi như sau:

Thứ nhất, để phát triển sáng tạo tính khoa học của chủ nghĩa Mác – Lênin, chúng ta không thể bằng lòng với hệ thống quy luật vận động và phát triển khách quan của xã hội mà những nhà kinh điển đã phát hiện. Các Đảng cộng sản, các nhà lý luận cần hướng sự nghiên cứu của mình vào những biến đổi mới, những hiện tượng xã hội mới của thời đại, để có thể tìm ra những quy luật đặc thù của sự vận động lịch sử giai đoạn hiện nay.

Thứ hai, thế giới ngày nay đã biến đổi và phát triển hết sức nhanh chóng cả về khoa học, công nghệ và đời sống xã hội. Thế giới đang bước vào nền văn minh trí tuệ với đặc trưng nổi bật là xã hội thông tin và kinh tế tri thức và gắn liền với nó là cơn lốc của toàn cầu hóa. Phải chăng đã đến lúc, cần tiến hành những “tổng kết lớn” trên cơ sở hệ thống hóa những thành tựu mới của khoa học, của thực tiễn mới nhằm đi đến những khái quát lý luận mới góp phần bổ sung và phát triển chủ nghĩa Mác – Lênin, làm cho chủ nghĩa Mác – Lênin luôn luôn “tiên cùng thời đại”, thật sự là đỉnh cao của trí tuệ loài người thế kỷ XXI.

Thứ ba, cần quán triệt quan điểm: bản chất khoa học và cách mạng là cội nguồn sức mạnh của chủ nghĩa Mác – Lênin, thống nhất biện chứng giữa tính khoa học với tính cách mạng là cội nguồn thắng lợi của cách mạng, của sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa xã hội. Trong hoạt động lý luận và thực tiễn, phải luôn luôn đề phòng chống sự tách rời giữa tính cách mạng với tính khoa học. Luôn luôn lấy việc vận dụng sáng tạo chủ nghĩa Mác – Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh chủ nghĩa là nền tảng để đẩy mạnh công cuộc đổi mới.

Thứ tư, xây dựng định chế khoa học hóa các quyết sách chính trị, kinh tế, xã hội. Không chỉ đối với đường lối, cương lĩnh, mà cả các chủ trương chính sách, nhất là những chủ trương, chính sách lớn, đều phải được xây dựng trên cơ sở khoa học, thông qua phản biện khoa học và phải được luận chứng khoa học có căn cứ xác đáng.

4. Kết luận

Phát triển sáng tạo tính khoa học và cách mạng của chủ nghĩa Mác – Lênin trong thời đại ngày nay đang được đặt ra một cách cấp bách, nhưng là vấn đề lớn, đầy khó khăn và phức tạp. Giải quyết thành công nhiệm vụ đó sẽ đáp ứng yêu cầu phát triển lý luận Mác – Lênin và đổi mới chủ nghĩa xã hội trong thực tiễn ngày nay. *Mọi triết lý đều phải cúi đầu trước mệnh lệnh của cuộc sống*. Sự khủng hoảng và sụp đổ của một số nước xã hội chủ nghĩa ở thập kỷ 80 thế kỷ XX làm cho yêu cầu phát triển triết chủ nghĩa Mác – Lênin càng trở nên cấp bách. Thực tiễn cuộc

đấu tranh bảo vệ và phát triển những thành quả của chủ nghĩa xã hội, đưa sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa xã hội vượt qua những thách thức to lớn hiện nay, đòi hỏi những người cộng sản phải nắm vững và nhất là phát triển sáng tạo tính khoa học và cách mạng của chủ nghĩa Mác – Lênin, phù hợp với thực tiễn mới của thời đại.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] C.Mác-F.Ăngghen. *Toàn tập*, NXB CTQG, HN,1995, tập 3 tr. 12.
- [2] C.Mác: *Lời nói đầu của “Phê phán triết học pháp luật của Hêghen”*, NXB ST, HN, 1962, tr. 27.
- [3] C.Mác-F.Ăngghen. *Toàn tập*, NXB CTQG, HN,1993, tập 23 tr. 35-36.
- [4] C.Mác: *Tư bản, quyển I, tập I*, NXB ST, HN, 1972, tr. 39.
- [5] C.Mác và Ph.Ăngghen: *Toàn tập*, NXB chính trị quốc gia, HN, 1995, tập 37, tr. 643.
- [6] C.Mác và Ph.Ăngghen: *Toàn tập*, NXB chính trị quốc gia, HN, 1995, tập 23, tr. 21.
- [7] V.I.Lênin: *Toàn tập*, tập 4, NXB HN, 1962, tr. 266.
- [8] HCM *Toàn tập*, NXB chính trị quốc gia HN, 2000, tập 1, tr. 465.